

ÇUVAŞ EDEBİYATINDAN BİR İSİM: İLPEK MİKULAYİ (NİKOLAY FİLİPPOVİÇ İLBEKOV)*

Sinan GÜZEL**

Özet:

N. İ. Zolotnitskiy ve İ. Ya. Yakovlev'in çalışmaları ile 19. yüzyılın ikinci yarısında şekillenmeye başlayan Çuvaş edebiyat dili, Simbirsk Çuvaş Öğretmen Okulundan yetişen isimlerin eserleri ile gelişimini sürdürmüş, Sovyet Dönemi'nde ise yetenekli yazar ve şairlerin yapıtları ile olgunlaşmıştır. Bu yazıda, Çuvaş yazı dilinin gelişiminde ve olgunlaşmasında büyük katkısı bulunan yazarlardan İlpek Mikulayi ve edebî faaliyetleri tanıtılmaya çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Çuvaş edebiyatı, Çuvaş Türkçesi, İlpek Mikulayi (Nikolay Filippoviç İlbekov).

An Important Name from Chuvash Literature: İlpek Mikulayi (Nikolay Filippovich Ilbekov)

Abstract:

Chuvash literary language which began to be formed in the second half of the 19th century, with the studies of N. İ. Zolotnitskiy and İ. Ya. Yakovlev, continued its development with the works of figures who grew from Simbirsk Chuvash Teachers' School, and matured with works of talented authors and poets in the Soviet era. In this article, İlpek Mikulayi, one of the authors who have big contributions in devolopment and maturation of Chuvash literary language, and his literary works will be introduced.

Key words: Chuvash literature, Chuvash Turkish, İlpek Mikulayi (Nikolay Filippovich Ilbekov).

* Bu çalışma, 2012 yılında savunduğumuz "İlpek Mikulayi'nin Tıvatı Kun Adlı Eseri Üzerinde Çuvaşça Dil İncelemesi (Giriş-Metin-Dizinler)" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr., İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. sinanserdarguzel@hotmail.com

1. Giriş

Alan uzmanlarınca ilk yazılı dil ürünleri Tuna ve İdil Bulgarlarından kalan tarihî dil malzemesi ile açıklanan Çuvaş Türklerinin bir edebiyat diline kavuşması 19. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Bu tarihin öncesinde Çuvaş Türkçesi, birtakım söz listeleri, sözlükler, methiyeler ve Rusçadan çevrilen dinî metin parçaları ile yazıya geçirilmiş olsa da, bunların birer deneme olmanın ötesine geçemediklerini belirtmek gerekir. N. İ. Zolotnitskiy'e ait ilk ciddi alfabe çalışmasının ardından, İ. Ya. Yakovlev'in Çuvaşçaya özgü sesler için ayırt edici işaretçilerin bulunduğu yeni bir yazı sistemi geliştirmesi (bk. Rodionov 2006: 264) basılan eserlerin okurlar için daha anlaşılır hâle gelmesini sağlamış ve sağlam temelleri olan bir yazı dilinin oluşmasının önünü açmıştır. (Volkov 1959: 30-31) Simbirsk Çuvaş Öğretmen Okulundan yetişen M. İ. Federov, K. V. İvanov, Tayır Timkkii, Trubina Marhvi, N. V. Şuppuşşın, N. V. Vasilyev, İ. İ. İvanov, İ. N. Yurkin, G. A. Korenkov, M. F. Akimov gibi yazar ve şairlerin yapıtları ile gelişimini sürdüren bu yeni edebiyat dilinin işlenmesinde ve modern bir kimlik kazanarak kalıcı hâle gelmesinde kuşkusuz sonraki dönem Çuvaş yazar ve şairlerinin katkısı büyük olmuştur. Bu yazıda, eserleri ile mevcut yazın dilinin olgunlaşmasına hız katan, Sovyet Dönemi Çuvaş yazarlarının önemli temsilcilerinden İlpek Mikulayı'yi (Nikolay Filippoviç İlbekov) tanıtmaya çalışacağız.

2. Yaşamından Kesitler

Çuvaş edebiyatının en velut yazarlarından birisi olan İlpek Mikulayı yoksul bir ailenin çocuğu olarak 1915 yılının 19 Mayıs'ında, bugün Rusya Federasyonu sınırları içerisinde bulunan Çuvaşistan Özerk Cumhuriyeti'nin Şimırşî (Rus. Şemurşa) Rayonu'ndaki Vişpürt köyünde dünyaya gelmiştir. Çok küçük yaşlarda babasını kaybeden müstakbel yazarın eğitim hayatını, ailevi nedenlerden ötürü, farklı yerlerde sürdürmüş olduğunu görüyoruz. İlkokula 1923 yılında, doğduğu köyde başlayan Mikulayı, buradaki eğitimini tamamlamasının ardından ailesinin Tataristan Cumhuriyeti'nin Pİva Rayonu'na bağlı Hurınvar yerleşimine taşınması ile yaşamında yeni bir sayfa açmak durumunda kalmıştır. 1931'de Patryel Pedagoji Meslek Okulundan mezun olarak öğretmenlik mesleğine ilk adımını atan yazar, Vasan yerleşimindeki bir ortaokulda gerçekleştirdiği etkinlikler sayesinde ismini tüm Şimırşî bölgesinde duyurmuş, bu da onu yörenin en bilinen komsomoletlerinden¹ biri hâline getirmiştir. Buradaki bir yıl süren öğretmenlik deneyiminin ardından, daha ilkokul sıralarında başlayan edebiyat merakının da etkisi ile 1932 yılında, Şupaşkar şehrindeki Pedagoji Enstitüsünün Dil ve Edebiyat Fakültesinde eğitim almaya başlamıştır. (Yur'yev 1968: 131) Henüz küçük bir çocukken

¹ *Komsomolets*, Sovyetler Birliği Komünist Partisinin gençlik kolunun erkek üyelerine verilen addır. Kadın üyeler ise *Komsomolka* denmektedir.

Konstantin İvanov'un kaleme aldığı "Narspi" şiirinin çeşitli bölümlerini bakmadan yazabilen yazarın zamanla kendi şiir ve hikâyelerini de oluşturmaya başladığını görüyoruz. Dönemin siyasi ikliminin de etkisi ile 1933 yılında, Mikulayi'nin *Kanaş (Kommunizm Yalavi)* gazetesinin güz sayısında "Sımah Komsomola (Komsomola Söz)" adlı bir şiiri yayımlanmıştır. Bu şiirinde daha on sekiz yaşındaki genç bir öğretmenin parti faaliyetlerine gönülden bağlı kalacağına, türlü zorluklara cesaretle göğüs gereceğine dair ant içtiğine tanık oluyoruz. (Yur'yev 1965: 92)

1935 yılında sonlanan eğitim hayatının ardından Mikulayi, üç yıl boyunca Çuvaş ASSR Bakanlar Konseyine bağlı Radyo Veri Komitesinde edebiyat ve drama redaktörlüğü yapmıştır. Tam da bu yıllarda yazarın edebî denemelerinin çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanmaya başladığını görüyoruz. 1935 yılında *Kanaş* gazetesinde basılan "Yulaşki Kun (Son Gün)" ve "Çaplı Puyanlih (Namlı Zenginlik) adlı denemeleri ile "Vihit (Vakit)", "İsatu (Uğurlama)", "Komandir Arimî (Komutan Karısı)", "Hula Kurma (Şehir Görmeye)", "İmirsem (Yüzyıllar)" hikâyeleri bunlardan birkaçıdır. (Yur'yev 1968: 131; Deduşkin 1990: 66)

İlpek Mikulayi'nin yaşamında İkinci Dünya Savaşı önemli bir yer işgal etmektedir. Yaklaşan savaş nedeniyle kendisi gibi eğitilmiş Sovyet vatandaşları ile 1937'de Komutan Yetiştirme Okuluna alınan yazar, 1941 yılında Alman Ordusu'nun Sovyetler Birliği'ne saldırmasının ardından Çuvaş ASSR Kineke İzdatel'stvoda (Çuvaş ASSR Kitap Yayınevi) gerçekleştirilen toplantıda düşmana karşı savaşıma isteğini bildirmiştir. Diğer yazar ve gazetecilerin de Sovyet ülkesini savunmaları için halka çağrıda buldukları bu toplantının sonrasında İlpek, sahip olduğu önemli makamı bırakarak gönüllü olarak cepheye gitmiştir. (Yur'yev 1965: 92) Onun 1937 yılında başlayan ordu serüveninin 1948 yılına değin sürdüğünü görüyoruz. Komutan Yetiştirme Okulunda geçirdiği üç yılın (1937-1940) ardından yazar, birkaç yıl boyunca Alay Komsomol Komitesinin sekreterliğini yapmış, sonra da sırasıyla silah müfrezesi komutanı ve birlik komiseri olmuştur. Ayrıca burada yayımlanan *Na Razgrom Vraga (Düşmanı Yenmek İçin)* adlı gazetenin de redaktörlüğünü üstlenmiştir. (Deduşkin 1990: 66)

İlpek, bu faaliyetlerini savaşın bitmesinin ardından geçen birkaç yıl boyunca da sürdürmüş, II. Dünya Savaşındaki kahramanlıkları anlattığı halkı motive eden roman ve hikâyeleri nedeniyle 2. Derece Kızıl Yıldız, Kızıl Bayrak ve Madalya ile ödüllendirilmiştir. (Afanas'yev 2006: 171-173) Ayrıca, 1965 yılında ellinci yaş günü nedeniyle RSFSR Yüksek Sovyet Başkanlık Heyeti tarafından Şeref Terfi Belgesi verilen yazar (Yur'yev 1968: 133), Çuvaş edebiyatına katkılarından dolayı 1970 yılında, Çuvaş ASSR Halk Yazarı unvanını almıştır. (Deduşkin 1990: 67)

1940 yılında KPSS², 1948'te de SSCB Yazarlar Birliği Üyesi olan İlpek, ordudaki görevinin ardından 1948-1958 yılları arasında Çuvaş Kineke İzdatel'stvoda (Çuvaş ASSR Kitap Yayınevi) estetik edebiyat redaktörlüğünde çalışmış, 1958-1963 yıllarında da Çuvaş Yazarlar Birliğinin yönetim kurulunda sorumlu sekreter olmuştur. İlpek'in sonraki senelerde ise Çuvaş Yazarlar Birliğinde danışmanlık yaptığını görüyoruz.

Yaşamı boyunca Çuvaş edebiyatı için büyük bir gayretle çalışan İlpek, yazar konferanslarına ve toplantılarına sürekli katılım göstermiştir. Çuvaş edebiyatının gelişim adımlarını araştırarak yeni tartışma konuları açan yazar, ana dili ve Çuvaş kültürünü geliştirmek için herkesi çalışmaya davet etmiştir. (Deduşkin 1990: 67) İlpek Mikulayı, yazın faaliyetlerine ara vermeden geçirdiği yılların ardından altmış altı yaşında, 12 Mayıs 1981 tarihinde yaşamını yitirmiştir.

Yazarın ölümünün ardından onu hatırlamak için çok sayıda anma günü düzenlendiğini, anı yazıları kaleme alındığını görüyoruz. İlpek Mikulayı için, A. Afanas'yev (1963: 42) *Tuslıhpa Yuratu (Dostluk ve Sevgi)* kitabında “Udmurtsem Patınçe (Udmurtların Yanında)” adıyla, V. Ahun (1982: 13) *Urhamahım Çinet İnçete (Argamakım Çağırıyor Uzağa)* eserinde “1975 ç. Tuh'ya Hitre-Ahah Kuşpa (1975 Yılı, Tuh'ya³ Güzeldir Akik Taşla)” ismiyle, P. Husankay (1977) *Hıpar* gazetesinde “İlpek Mikulayne (İlpek Mikulay'a)” başlığı ile birer şiir yayımlamıştır. Ayrıca *Şimırşî Hıparî Gazetesi*'nin editörü İvan Salandayev ile Gennadir Saspar'm da İlpek'e adadıkları şiirleri bulunmaktadır.

2005 yılında, doğumunun 90. yıl dönümünde, Şimırşî Rayonu Başkanlığınca yazar için bir anma töreni düzenlenmesine karar verilmiştir. Bu kapsamda ilkokullarda İlpek Mikulayı ile ilgili çeşitli konferanslar düzenlenmiş, radyo konuşmaları gerçekleştirilmiş, sergiler açılmış, yarışmalar yapılmıştır. Ayrıca yazar adına *Tıvan Halihın Çaplı İvili (Halkın Meşhur Oğlu)* başlığı ile bir de kitapçık yayımlanmıştır. İlpek'i anma amacı taşıyan bu etkinliklerin en akılda kalıcı olanı ise, Çuvaş drama sanatçıları tarafından yazarın ünlü romanı *Hura Şikır'ın (Kara Ekmek)* sahnelenmesi olmuştur. Yazarın Çuvaşlar arasında abideleşen adı onuruna ayrıca sembolik değer taşıyan bir de anıt dikilmiştir.

3. Sanatı ve Kişiliği Hakkında

İlpek Mikulayı yapıtlarında zengin ve güzel bir dil kullanmaya dikkat eden, edebî işçiliğe önem veren bir yazardır. Ana dili meselesine her zaman olumlu katkıları bulunan yazar, eserlerinin hedef kitesine göre farklı bir üslup ve dil kullanmaya çalışmıştır. Bu nedenle onun çocuklar için kaleme aldığı hikâye kitaplarının dili diğer yapıtlarına göre daha basittir.

Eserlerinde ölçünlü bir dil kullanan yazarın kimi yapıtlarında diyalektik un-

2 Kommunistiçeskaya Partiya Sovetskogo Soyuza (Sovyetler Birliği Komünist Partisi).

3 Tuh'ya (Тухья) eskiden Çuvaşlar kadınlarının başlarına giydikleri, üzerinde çeşitli renkten boncukların bulunduğu geleneksel başlığa verilen isimdir.

surlara da yer verdiğini görmekteyiz. Söz varlığı ve dil bilgisine ilişkin bu yerel malzemeyi okuru rahatsız etmeyecek biçimde kullanan İlpek'in bu tutumunu birçok Çuvaş yazarın edebî ürünlerinde de tanımlamaktayız.

İlpek, yapıtlarında tekrarlara düşmekten kaçınan, eş anlamlı sözleri yoğun biçimde kullanan bir yazardır. Bu nedenle onun eserlerinde gündelik dilin sınırlarını zorlayan çok sayıda söz yer almaktadır.

Çuvaş edebiyatında, ana dilinin imkânlarını en yoğun biçimde kullanan yazarlardan biri olarak bilinen İlpek Mikulayi, atasözü, deyim ve kalıp ifadeleri eserlerine taşımaktan her zaman büyük zevk almıştır. Yapıtlarının kahramanlarını halkın içinden seçmiş, bu insanların eğitim durumlarına, yaşadıkları bölgelere göre onları konuşturmuş, ana dilinin imkânlarını okuru yadırgatmayacak biçimde kullanmıştır.

Gözlemlerini eserlerine yansıtmayı seven bir yazar olan İlpek, kişiler ve nesnelere hakkındaki betimlemelerini son derece ayrıntılı biçimde yapmaktadır. Bu yoğun detay tercihi tabii olarak cümlelerinin uzamasına neden olmuştur.

*

İlpek Mikulayi yalnızca yazar yönüyle değil, insani özellikleri bakımından da sevilen ve takdir gören bir kişiliktir. Dostlarının onun hakkındaki izlenimleri de bu durumu açık bir şekilde ortaya koymaktadır:

P. Yemel'yanov, onun sıcakkanlı, cömert ve yetenekli bir insan olduğunu belirtmiştir. Yemel'yanov, dürüstlüğü seven, ancak doğruyu yüceltmek için dostları ile tartışmayı, onlarla ters düşmeyi sevmeyen biri olarak açıkladığı İlpek Mikulayi'nin İkinci Dünya Savaşı'nda gördüğü ve yaşadığı olayları anlatmaktan zevk alan kişiliğinin de ayrıca altını çizmiştir. (1991: 70)

P. Fomin ise onu alçakgönüllü ve halkını seven bir kişilik olarak açıklamış, İlpek'in kendisini her zaman Çuvaş halkının oğlu olarak gördüğünü, bir çocuk babasına nasıl saygı gösteriyorsa onun da halkına öyle yaklaştığını ifade etmiştir. Fomin, ayrıca Çuvaşların gelenek ve göreneklerine büyük önem gösteren yazarın Çuvaş halkı için örnek bir kişilik olduğunu da belirtmiştir. (1995)

Deduşkin de Fomin gibi yazarın alçak gönüllülüğüne vurgu yapmış, onun sanatına ilişkin övgüleri her zaman temkinle karşıladığını belirtmiştir. (1990: 66) Deduşkin ayrıca İlpek'in gençlere son derece önem veren bir kişi olduğunu, her konuda onlara yardımcı olmaya çalıştığını ifade ederek Hivetir Uyar'ın konu hakkındaki şu satırlarını paylaşmıştır: "*Gençler, İlpek'ten çok şey öğrendiler, hâlâ da öğreniyorlar, gelecekte de öğrenecekler, onun yeteneği ve dili kendine özgü bir okuldur. O, ana dilimizin saygınlığını arttırdı.*" (1990: 67)

4. Yazın Faaliyetleri

İlpek Mikulayi'nin edebiyata olan ilgisinin çocukluk yaşlarına uzanan bir geçmişi olduğunu görüyoruz. Yazarın edebiyata adımını daha o dönemde yazdı-

ğî şiirler ile attığını çocukluk arkadaşı N. Padiarov'dan öğrenmekteyiz. N. Padiarov (2005), İlpek'in henüz ilkokul ikinci sınıfta iken şiir denemelerini kendisi ile paylaştığını belirtmektedir.

Daha önce belirttiğimiz üzere yazarın ilk edebî yayını 1933 yılında *Kanaş* gazetesinin güz sayısında yayımlanan "Sîmah Komsomola (Komsomola Söz)" adlı şiirdir. 1935-1936 yıllarında yine *Kanaş* gazetesinde, "Yulaşki Kun (Son Gün)" ve "Çaplı Puyanlîh (Namlı Zenginlik)" (1935), adlı denemeleri ile "Vîhîit (Vakit)" (1935), "İsatu (Uğurlama)" (1935), "Komandir Arîmî (Komutan Karısı)" (1935), "Hula Kurma (Şehir Görmeye)" (1935), "İmîrsem (Yüzyıllar)" (1936) hikâyelerinin basıldığını görüyoruz.

Bu eserleri dışında İlpek'in çok sayıda hikâye ve romanı da bulunmaktadır. Yazarın "Çikîre Pîr Kaşhipe (Hudutta Bir Akşamüstü)" (1938), "Aslî Utîm (Büyük Adım)", "Frontoviksen Şîrvîsem (Muhariplerin Mektupları)" (1942), "Aşşipe İvîlî (Babası ile Oğlu)" (1943), "Marina" (1944), "Şipka Tavraşınçe (Şipka Yöresinde)" (1946), "Hîvat (Kuvvet)" (1948), "Epî Kîmpa Puştarma Vîrenni (Mantar Toplamayı Öğrenmem)" (1949), "Arbuz (Karpuz)" (1949), "Şaval Tîrîhînçe, Şînî Salara (Şaval Yöresinde, Yeni Rus Köyünde)" (1953), "Kil-Yış Teleyî (Aile Saadeti)" (1955), "Şurî Kîvakarçin (Beyaz Güvercin)" (1960), "Mihalya" (1964) hikâyeleri ile "İrena" (1944) ve "Tîvatî Kun (Dört Gün)" (1953) povestleri⁴ geniş bir okuyucu kitlesine ulaşmıştır.

İlpek'in yayımlanmış kitapları ise şöyledir: *Kuşukpa Çîrîp (Kuşuk ile Kirpi)* (çocuk hikâyeleri, 1948), *Epîr Sovyet Saltaksem (Biz Sovyet Askerleriyiz)* (hikâyeler, 1950), *Tîvatî Kun (Dört Gün)* (hikâyeler ile povestler 1955), *Hura Şîkîr (Kara Ekmek)* (roman, birinci kitap, 1957), *Novallîsem (Kısa Hikâyeler)* (hikâyeler, 1958), *Şînî Şîn (Yeni İnsan)* (hikâye, 1959), *Kîmpara (Mantarda)* (çocuk hikâyeleri, 1960), *Hura Şîkîr (Kara Ekmek)* (roman, ikinci kitap, 1962), *Surpan (Saban Demiri)* (hikâyeler 1964), *Timîr (Demir)* (1971), *Vîrşîpa Şînterü (Savaş ve Zafer)* (1973).

*

İlpek'in yukarıda bir listesini vermeye çalıştığımız yazın ürünlerinin büyük bölümü, Sovyet halkının gündelik yaşamını yansıtan, savaş yıllarının kaotik ve zorlu yıllarını gözler önüne seren eserlerdir. Yazarın ayrıca Çuvaş çocuk edebiyatının en önemli örnekleri arasında gösterilen hikâye kitapları da bulunmaktadır.

İlpek'in eserlerini birtakım temalar altında incelemek mümkün olsa da, göze çarpan bir durum söz konusudur. O, hangi konuyu ele alırsa alsın, dönemin siyasi ikliminin de etkisi ile yapıtlarında ideolojik bir arka plan ya-

4 Rusça povest terimini Türkçe uzun hikâye ile açıklayabiliriz: "Anlattığı olayın yalınkatlığı, yine olayın işleniş biçimi ve şahıs kadrosunun azlığı vb. gibi hikâye özellikleri taşıyan ancak uzunluğu bakımından romana benzeyen öykü." (bk. Karataş 2001: 446)

ratma çabasına girişmiştir. Bilindiği üzere, Sovyet toplum yapısının olumlu yanlarının, kapitalizmin ise insanlık için ne denli büyük bir tehlike olduğunu gösterilmesi, Sovyet döneminin edebî ürünlerinde eser kurgusunun iskeletini oluşturmaktadır. Lenin'in eserlerine ve parti literatürü üzerine yazdığı yazılara dayanan edebiyat anlayışında, *Komünist Partisine, halkına, sınıfına, parti ülkülerine bağlılık, kendi sınıfına karşı insan severlik* gibi yansıtılması zorunlu olan birtakım prensipler bulunmaktaydı. (bk. Tagızade 2006: 10) Sosyalist realizm kavramı ile tanımlanan bu prensiplerin yazarın yapıtlarında da kendisine yer bulmuş olduğunu görüyoruz. Bu bakımdan İlpek Mikulayi'nin ideolojik kaygı ile yazılan eserlerinde bağımsız ve tarafsız bir edebiyat anlayışını bulmanın güç olduğunu belirtmeliyiz.

İlpek Mikulayi eserlerinin başkahramanlarını gerçek hayatın içinden seçen bir yazardır. Bunlar ister işçi, ister öğrenci, ister öğretmen, ister asker olsunlar, yaşamdaki amaç ve hedefleri aynıdır. Geleceğin aydınlık ve güzel günlerini gerçekleştirmek amacıyla, halkın mutluluğu için yorulmak nedir bilmeden çalışan bu insanlarda *insan insanın dostu ve kardeşidir* şeklinde bir anlayış söz konusudur. Yazarın yarattığı karakterler arasında eğitime ara verip savaşa katılan, sonrasında tekrar eğitimini sürdüren (Tunsih), kolhozlarda çalışan (Puhura), şehirde büyük binalar inşa eden (Çiper Mayuk) gençler olduğu gibi, insanların emeği üzerinden geçinen asalaklar ile (Tal Pişen) içki ve eğlence meclislerinde vaktini öldüren (Tıp Munça) insanlar da yer almaktadır.

İlpek Mikulayi'nin adlarını andığımız geniş eser külliyatı içinde öne çıkan kimi yapıtlarını ayrıca tanıtmak istedik. Bunu yaparken de birtakım başlıklar altında incelemeyi uygun gördük.

4.1. Gündelik Yaşama İlişkin Eserleri

İlpek Mikulayi, gözlemlerini eserlerine başarılı biçimde yansıtan bir yazar olarak bilinmektedir. Yazar, sıradan insanın öyküsünü dönemin gerçekliği ile birleştirerek okurlarına sunmuştur. Onun *Novallisem (Kısa Hikâyeler)* (1957) ve *Şinî Şin (Yeni İnsan)* (1959) adlı hikâye kitapları bu türden eserler olarak göze çarpmaktadırlar. Bu yapıtlarındaki kahramanlar daha önce belirttiğimiz üzere dönemin insan tipini yansıtan, yeryüzünde barışsever ve mutlu biçimde ömür sürmenin umudu ile yaşayan kişiler olarak betimlenmişlerdir.

İlpek Mikulayi estetik edebiyatın en başarılı örneklerini Çuvaş edebiyatına kazandırmış bir yazardır. Yazarın yazın faaliyetlerinin ilk dönemlerinden bu yana Sovyet insanının, dolayısıyla da Çuvaş halkının mesleki faaliyetlerini konu edinen eserler kaleme aldığını görüyoruz. Onun “Yulaşki Kun (Son Gün)” (1935), “Çaplı Puyanlih (Namlı Zenginlik)” (1935), “İmîrsem (Yüzyıllar)” (1936), “Çikîre Pîr Kaşhipe (Hudutta Bir Akşam Üstü)” (1938), “Aslı Utım (Büyük Adım)” (1942), “Aşşipe İvîli (Babası ile Oğlu)” (1943), “Hivat (Kuvvet)” (1948), “Şaval Tîrîhînce, Şinî Salara (Şaval Yöresinde, Yeni Rus

Köyünde)” (1953), “Kil-Yış Teleyi (Aile Saadeti)” (1955) gibi yapıtlarının bu dikkatle oluşturulduğunu söyleyebiliriz. (Yur’yev 1965: 92)

Yazarın edebî ustalığını ortaya koyan en önemli eseri ise *Hura Şikir (Kara Ekmek)* (1962) adlı romanıdır. Devrim düşüncesinin yoksul halk üzerinde yarattığı etkinin ele alındığı bu yapıtta yazar, Çuvaş halkının 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başındaki çile dolu yıllarını da gözler önüne sermektedir. Romanda olaylar Ultamış adındaki fakir bir Çuvaş köyünde gerçekleşmektedir. Kitabın ilk kısımlarında yazar uzak geçmişi, döneminin insanların gündelik yaşamını, yok edilmeye çalışılan gelenek ve görenekleri gözler önüne sermektedir. Bu bölümde insanın hakir görüldüğü, fakirlik ve sefaletin halkı insanlıktan çıkardığı zorlu yaşam koşulları ustalikle anlatılmıştır.

Romanda olayların geçtiği, iki göl arasında kalan bir alanda kurulmuş olan Ultamış köyünde hayat hiçbir zaman güzel değildir. Köyde zenginler ve fakirler iki ayrı toplumsal tabaka oluşturmaktadır. Köyün zenginlerinden, iki dükkân sahibi Kantyuk, tüm ahalinin korku içinde yaşamasına sebep olan, fakirlerin tarlalarını ellerinden alarak onlara eziyet eden kötü bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun yanı sıra köyde yazarın asalak olarak tanımladığı insanlar da yaşamaktadır. Bunlar zenginlerin gözüne girmek için halkın topraklarını satan, zengin olmak için halka acı çektirecek her şeyi yapmaya hazır kişiler olarak betimlenmişlerdir. Köyün bu asalak zümresi roman boyunca köyün burjuva takımının önünde yaltaklanarak iyi görünmeye çalışmaktadırlar. (Yur’yev 1965: 94-95; Yur’yev 1968: 132).

Romandaki Tuhtar ve Selime tipleri Çuvaş şiirindeki Narspi ve Setner karakterleri ile pek çok yönden benzerlik göstermektedir. Burada da, “Narspi” şiirinde olduğu gibi, Şerkkey adında fakir bir köylünün kızı olan Selime, âşık olduğu Tuhtar ile birlikte olmak istemiş, ancak zengin olma ümidi ile kızını Kantyuk’u oğlu Nyamaş ile evlendirmek isteyen babası nedeniyle bu isteğine ulaşamamıştır. Selime romanda babasının bu zorlamasına karşı çıksa da kimseden yardım alamayınca göle atlayarak yaşamına son vermiştir.

Yazar, bu romanında Selime ve Tuhtar’ın yaşamları üzerinden, karanlıktan yani cehaletten kurtulmaya çalışan insan tiplerini okuyucuya sunmayı amaçlamıştır. (Yur’yev 1965: 94-95) İlpek’in Rusça, Estonca ve Bulgarcaya da çevrilen bu önemli yapıtı K. V. İvanov Devlet Tiyatrosunda yıllarca başarı ile sahnelenmiştir. (Deduşkin 1990: 67)

İlpek, “Mihalya” (1964) adlı hikâyesinde ise, kalpsiz ve cimri bir adamın iç dünyasını son derece başarılı biçimde ortaya koymuştur.

4.2. Savaş Yılları

İlpek Mikulayı’nın yapıtlarında savaş temasının oldukça yoğun biçimde kullandığını görüyoruz. Sovyet Ordusu’nda bizzat görev almış olan yazar, İkinci Dünya Savaşı’na ilişkin çok sayıda eser kaleme almıştır. Bu yapıtların-

da İlpek, Sovyetler Birliği'nin Almanya ile girdiği büyük mücadeleyi kendi gözlemleri ile zenginleştirerek okuyucuya sunmaya çalışmıştır. Yazarın savaşın acımasız yönünü gözler önüne serdiği bu eserlerinin merkezinde yer alan *komünizm-kapitalizm* çatışması ve karşılaştırılması, iki ülke ordusunun eylemleri üzerinden somutlaştırılmaktadır.

İlpek Mikulayı'nın İkinci Dünya Savaşı'nı konu edinen eserlerinin kahramanları Sovyet kimliğini üzerlerinde şerefle taşıyan kişiler olarak anlatılmışlardır. Bunlar, ister asker ister sivil olsunlar, her zaman sabırlı, güçlü ve fedakâr kişiliklere sahip insanlar olarak tanıtılmışlardır. Yazar, Sovyet ülkesinin en sıkıntılı dönemlerinde, tüm olumsuzluklara göğüs gererek bunları bertaraf etmeye çalıştığı görülen bu karakterleri yaratırken gerçek hikâyelerden ve gözlemlerden yoğun biçimde faydalanmıştır.

“Gospitalre (Hastanende)” (1942) hikâyesinde, Teğmen Mihaylov'un yaşam öyküsünü anlatan yazar, aynı zamanda Sovyet halkının ortak kaderini de yansıtmaya çalışmıştır.

“Frontoviksen Şırıvsem (Muharıplerin Mektupları)” (1942), mektuplar üzerinden savaşın askerler üzerindeki izlerini okuyucuya taşımıştır.

İlpek, savaş hakkında yazdığı “Tuslîh (Dostluk)”, “Aşşipe İvîlî (Babası ile Oğlu)” (1943), “Pîçîk Klavdi (Küçük Klavdi)” adlı hikâyelerinde Sovyet halkının savaş meydanındaki cesaretini okuyucuya sunmaya çalışmıştır. Sovyet halkı bu eserlerde yaşamı seven, hiçbir halk ile düşmanlığı bulunmayan insanlar olarak betimlenmiştir.

“İrena” (1944) adlı povesti de okuyucular tarafından sevilen bir yapıt olmuştur. Yazar bu povestte Polonya'daki fakir insanların sıkıntı dolu hayatlarını tasvir etmektedir. Eserde ayrıca mevcut düzeni değiştirmek amacıyla örgütlenen Polonyalı gençlerden de söz edilmektedir.

Yazarın yine aynı yıl yayımlanan “Marinka” (1944) başlıklı hikâyesi de savaş temasının işlendiği bir eser olarak göze çarpmaktadır.

İlpek'in “Şipka Tavraşınçe (Şipka Yöresinde)” (1946) adlı hikâyesi, Rus ve Bulgar halklarının ebedî dostluğu, Sovyet Ordusu'nun Alman kuvvetlerinin Bulgaristan'dan atılmasına yardım edişi hakkındadır.

Yazarın *Epir Sovyet Saltaksem (Biz Sovyet Askerleriyiz)* (1952) ve *Tıvatî Kun (Dört Gün)* (1953) kitaplarının kahramanları ana vatan için zalim düşmana karşı kendi hayatlarını feda eden birer yiğit olarak okuyucuya sunulmuşlardır.

“Tıvatî Kun” hikâyesi, Sovyet ordusunun Alman birliklerini takip ederek Romanya'ya gelmesini konu edinmektedir. Bu eserde yazar iki ayrı dünyanın yani sosyalizm ve kapitalizmin bir karşılaştırılmasını sunmaktadır. “*Tıvatî Kun*”da iki ayrı dünya ve ahlak anlayışı söz konusudur.” (ÇSL 1972: 285)

İlpek, bu yapıtında savaş zamanı yaşadıklarını kâğıda dökmüş, bu eserindeki karakterler üzerinden Sovyet halkının dürüstlüğüne, açık yürekliliğine, vatan sevgisine vurgu yapmaya çalışmıştır.

İlpek'in II. Dünya Savaşı'nı konu edinen bir diğer eseri olan *Manışmi Kunsem (Unutulmaz Günler)* ise Stalingrad Cephesi'nin zorlu koşulları altında birlik gazetesinin nasıl çıkarıldığını büyük bir ustalık ile anlatan önemli bir yayındır. Yazar için ordu saflarında yapılan her iş büyük bir önem taşımaktadır. Bu nedenle cephede çıkardığı gazetenin anlamı onun için her zaman başka olmuştur. Bu durumu Petr Gayni'nin sözleri çok daha açık biçimde ortaya koymaktadır: “*O tabiatı bakımından bir asker değildi, ancak bir asker gibi yaşamak onun için önemli bir ilke idi. Kendisine bağlı olarak faaliyet gösteren gazete çalışanlarından yani bizlerden de böyle olmamızı isterdi. Onun için ordu gazetecisinin saygınlığı her şeyden daha büyüktü.*” (1965: 93)

Yazar, Sovyet askerinin savaş yıllarındaki cesaretini, savaşın sıkıntılılarına rağmen gösterdikleri metaneti, “Hırüllü Kun (Sıcak Gün)” adlı denemesinde başarılı biçimde göstermiştir. 1942 yılının Temmuz ayında Harkov civarında ormanın içine konuşlanmış olan Rus birliklerine şiddetle saldıran Almanlar karşısında askerlerin geri çekilmeden yaptıkları savunma en ince ayrıntısına kadar betimlenmiştir. Deduşkin, bu satırları okuyanların, Harkov civarında yaşananları birebir hissedebileceklerini belirtmiştir. (1990: 66-67)

İlpek Mikulayı'nın savaşı konu edinen bu yapıtları dışında, yaşamının son yıllarında kaleme aldığı *Vırşipa Şinterü (Savaş ve Zafer)* (1973) adlı bir eseri de bulunmaktadır. (Deduşkin 1990: 67)

4.3. Çocuklar İçin Yayınları

Çocuklara ve gençlere her zaman ayrı bir ilgisi olan İlpek, *Kuşukpa Çirip (Kuşuk ile Kirpi)* (1948) ve *Kımpara (Mantarda)* (1960) hikâye kitaplarında Sovyetler Birliği çatısı altında yaşayan insanların dolayısıyla da çocukların nasıl mutlu bir yaşam sürdüğünü anlatmıştır. Yaşamın her alanından konuları eserlerine taşıyan yazarın bu iki hikâye kitabı, onun çocuk psikolojisini ne denli iyi bildiğini de ortaya koymaktadır. Çocukların konuşma dillerini de anılan eserlerin satırlarına yansıtan İlpek'in hikâyelerinin çocuklar tarafından sevilmesine bu bakımından şaşırılmamak gerekir. “Epî Kımpa Puştarma Vırenni (Mantar Toplamayı Öğrenmem)” (1949), “Arbuz (Karpuz)” (1949) ve “Şurı Kivakarçin (Beyaz Güvercin)” (1960) yazarın diğer önemli çocuk hikâyeleri olarak bilinmektedir.

4.4. Biyografik Eserleri

İlpek Mikulayı'nın V. Barayev'i konu edinen *Timîr (Demir)* (1979) adlı romanı da onun yazın yaşamının önemli eserlerinden biri olarak görülmektedir. 1960'lı yıllarda yazmaya başladığı bu romanı on dokuz yılın ardından

tamamlayabilen yazar, bir konuşmasında Vişpürt köyünde V. Barayev'e Timîr şeklinde seslenildiğini belirtmiştir. (bk. Fedorov 2006: 125; Deduşkin 1990: 66)

4.5. Çeviri Eserleri

İlpek Mikulayı Rusça ve diğer dillerden Çuvaşçaya çevirdiği eserler ile de Çuvaş edebiyatına önemli katkılarda bulunmuştur. Bulgarcanın klasiği olarak görülen İ. Vazov'un yazdığı *Boyundurukta* romanını *Pusmîrta* adı ile Çuvaşçaya çevirmesi Çuvaş ve Bulgar yazarları arasındaki dostluğun pekişmesini sağlamıştır.

Yazar ayrıca Rusçadan Çuvaşçaya çevirdiği eserler için de önemli mesai harcamıştır. V. Kaverin'in *İki Kaptan* (Çuv. *İkî Kapitan*) romanını, N. Gogol'un *Ölü Canlar* (Çuv. *Vilî Çunsem*) eserinin bölümlerini, Yu. Sotnik'in *Şaşırtıcı Kuş* (Çuv. *Tilînmelli Kayîk*) povestini, V. Nekrasov'un *Stalingrad Siperlerinde* (Çuv. *Stalingrad Okopîsençe*) povestini ve A. Çehov, İ. Franko, M. Gor'kiy'in hikâyelerini çevirmiştir.

5. Hakkında Yapılan Çalışmalar

İlpek Mikulayı hakkında ölümünden önce ve sonra çok sayıda makale ve kitap yayımlanmıştır. Bir kısmını yazımızda da kullandığımız Çuvaşça ve Rusça olarak kaleme alınmış bu çalışmaların yayın künyeleri şöyledir:

5.1. Çuvaşça Yayınlar

5.1.1. Gazete, Dergilerde Yayımlanmış Makale ve Yazılar

- Agakov, L. (1959), "Patriotla Kalavsem", *Çuvaş Kommuni*, Yanvar 15.
- Agiver, H. (1991), "Asînsah Tîrîpîr", *İlem Tikîri*, Şupaşkar, s. 67-68.
- Alager, V. (1965), "Pisîk İsta", *Yalav*, no: 5.
- Artemyev, A. (1995), "Hamîr Yal İlpek Kîmilî", *Tîvan Atîl*, no: 11, s. 65-68.
- Deduşkin, N. (1990), "Man Asîmri İlpek Mikulayî", *Tîvan Atîl*, no:11, s. 66-67.
- Dement'yeva, N. (2000), "İlpek Mikulayne Halalasa Vişpürt Şimîrşira Çıvaş Kul'tura Kunî İrtnî", *Şimîrşî Hıparî*, 17 May. No: 40.
- Gayni, P. (1965), "Asran Kaymi Saltak-Pisatel", *Tîvan Atîl*, no: 3.
- Husankay, P. (1997), "İlpek Mikulayne (Sîvî)", *Hıpar*. 27 Şu (May).
- İl'bekova, V. (2000), "Hura Şikîr-Şurtîn Şirîp Nikîsî", *Hıpar*.
- İl'bekova, V. (2003), "İlpek Yuratîvî Yalan Çîrere", *Şimîrşî Hıparî*, no: 59, s. 4.
- İl'bekova, V. F. (2005), "İlpek! -İltetêp Un Sassine, Mikulay..", *Tantîş*, no: 18, s. 7.
- Krasnov, G. (2000), "Kantîk Umînce Utsa İrtnîneh Tuyînat", *Yalav*, no: 5, s. 35-37.
- Kuznetsov, İ. (1963), "Literaturîn Natsillî Formi Şinçen", *Tîvan Atîl*, no: 8.
- Lyubimov N. (1958), "İlpek Mikulayîn Romanî", *Yalav*, no: 9.
- Salandaev, İ. (2005), "Şıravşına Asînsa-Miting", *Hıpar*, no: 21.
- Sementer, Yu. (1991), "Manîşmi Samantsem", *Yalav*, no: 5, s. 28.
- Sementer, Yu. (1995), "Halîh İsî, Halîh Tuyîmî", *Hıpar*, no: 19.
- Sementer, Yu. (1995), "Şır Hîrripe, Ay Utsassîn", *Tîvan Atîl*, no: 5, s. 65-66.

- Smirnova, N. (1995), “Çıvaş Pulas Tesen, İl’peke Vulamalla”, *Hıpar*, 27 Şu (May).
- Smirnova, N. (1995), “Unpa Şıvıh Pulnişin Savınnı”, *Hıpar*, 20 Şu (May).
- Stan’yal, V. (1995), “As Tıvir İl’peke -Şüretçi Şil Pekeh”, *Çıvaş Yen*, 27 Şu, no: 22, s. 13.
- Tallerov, L. (1995), “İri Kımıl Tappı”, *Yalav*, no: 5, s. 83-86.
- Todorov, A. (1963), “Hura Şikır Şinçen Şırnı Roman”, *Yalav*, no: 7.
- Ugarina, N. (2002), “Hura Şikır Roman-Fol’klor Şüpsi Tata Çıvaş Sımahlıh Tinçi”, *Şımırşı Hıparı*, no: 19.
- Vasil’yev, V. (1955), “Tıvatı Kun” *Yalav*, no: 2.
- Yemel’yanov, P. (1991), “Asran Kaymi Yultaşım” *Tıvan Atıl*, no: 7, s. 70-72.
- Yosifov, V. (1965), “Pusmırta-Roman Çıvaşla”, *Tıvan Atıl*, no: 4.
- Yur’yev, M. (1965), “İlpek Mikulayı”, *Çıvaş Kalendarı*.
- Yur’yev, M. (1965), “Purnışa Yuratsa”, *Kommunizm Yalavı*, İyul’ 11.
- Yur’yev, M. (1965), “Purnışpa Tan Utakan Hudojnik”, *Tıvan Atıl*, no: 3.
- 5.1.2. Kitapta Bölüm
- Afanas’yev, A. (1963), “Udmurtsem Patınçe: (Sıvi)”, *Tuslıhpa Yuratu*, Şupaşkar: Çuvaşknigoizdat’; s. 42.
- Ahun, V. (1982), “1975 ç. Tuh’ya Hitre-Ahah Kuşpa..”: (Sıvi), *Urhamahım Çinet İnçete*, Şupaşkar, s. 13.
- Deduşkin, N. (1975), “Sıtel Şinçi Şikır”, *Kunşul Uttipe*, Şupaşkar, s. 193-194.
- Deduşkin, N. S. (1985), “Aslı Şinterü Şulıpe”, *Stat’yasempe Oçerksem*, Şupaşkar, Çıvaş Kineke İzdatel’sıvi, s. 104-107.
- Yur’yev, M (1968), Çıvaş Pisatelâsem, Şupaşkar: Çıvaş ASSR Kineke İzdatel’sıvi.
- 5.2. Rusça Yayınlar
- 5.2.1. Gazete, Dergilerde Yayımlanmış Makale ve Yazılar
- Gonçarov, G. (1996), “i Perom, i Orujiem”, *Sovetskaya Çuvaşıya*, 21 Maya.
- Mikuşkin, G. (2003), “Bıl Duşoy Kompanii”, *Sovetskaya Çuvaşıya*, 16 İyulya.
- Mullin, İ. (1982), “Ya Napişu Roman v Stihah..”, *Drujba*, no: 1, s. 248-251.
- Romanova, Z. (2000), “Uhodit İskrennost’, Serdeçnost’, Sposobnost’ Rabotat’ Za ideyu”, *Sovetskaya Çuvaşıya*, 23 Maya.
- Sirkes, P. (1967), “V Dver’ Stuçitsya Sovremennost’”, *Volga*, no: 4.
- İl’bekova, V. (1996), “Ya Vsyu Jizn’ Jila Jizn’yu İl’beka..”, *Lik Çuvaşii*, no: 5-6, s. 52-84.
- 5.2.2. Kitap
- Zotov, İ. A. (1984), *Migulay İl’bek: Kritiko-biograf. Oçerk*, Çeboksary: Çuvaşskoye Knijnoye İzdatel’sıvo, 96 s.
- 5.2.3. Kitapta Bölüm
- Fedorov, G. I. (2006), “İl’bek (İl’bekov) Nikolay Filippoviç”, *Çuvaşskaya Éntsiklopediya*. Tom 2: J-L,-Çeboksarı: Çuvaşskoye Knijnoye İzdatel’sıvo, s. 125.
- Hayrullin, R. Z. (1993), “Migulay İl’bek (1915-1981)”, *Pisateli Narodov Rossii*, s. 55-57.
- Timukov, A. N. (2001), İl’bek Migulay, *Kratkaya Çuvaşskaya Éntsiklopediya*, Çeboksarı: Çuvaşskoye Knijnoye İzdatel’sıvo, s. 187.
- Yalgir, P. (2005), “İl’bek Migulay (İl’bekov Nikolay Filippoviç)”, *Literaturniy Mir Çuvaşii*, Çeboksarı: Çuvaşskoye Knijnoye İzdatel’sıvo, s. 43-44.

- Zotov I. A. (1989), “İdeyno-émotsional’ naya Otsenka Deystvitel’nosti v Proizvedeniyah Hudojestvennoy Literaturi”, *İdeyno-éstetiçeskoje Edinstvo Hudojestvennogo Proizvedeniya*: Sb. statey.- Çeboksarı, s. 58-61.
- Zotov I. A. (1989), “Tipiçeskie Harakteri i Hudojestvennaya Pravdivost’ Obrazov”, *İdeyno-éstetiçeskoje Edinstvo Hudojestvennogo Proizvedeniya*, Sb. Statey, Çebosarı, s. 138-141.

Kaynaklar

- AFANAS’YEV, A. (1963), “Udmurtsem Patıñçe: (Sivı)”, *Tuslıhpa Yuratu*, Şupaşkar: Çuvaşknigoizdat’.
- AFANAS’YEV, P. (2006), *Pisateli Çuvaşii*, Çeboksarı: Çuvaşskoye Knijnoye İzdatel’stvo
- AHUN, V. (1982), “1975 ç. Tuh’ya Hitre–Ahah Kuşpa: (Sivı)”, *Urhamahım Çñet İnçete*, Şupaşkar.
- ÇSL: *Çıvaş Sovyet Literaturı* (1972), Şupaşkar: Çıvaş ASSR Kineke İzdatel’stvi.
- DEDUŞKİN, N. (1990), “Man Asımri İlpek Mikulayı”, *Tıvan Atıl*, no:11, s. 66-67.
- FEDOROV, G. I. (2006), “İl’bek (İl’bekov) Nikolay Filippoviç”, *Çuvaşskaya Ėnsiklopediya*. Tom 2: J-L,–Çeboksarı: Çuvaşskoye Knijnoye İzdatel’stvo.
- FOMİN, P. (1995), “Tıvan Halıhın Çaplı Ivılá”, *Şımırşı Hıpará*, no: 59, 18 Şu (May).
- GAYNÍ, P. (1965), “Asran Kaymi Saltak-Pisatel”, *Tıvan Atıl*, no: 3.
- GÜZEL S. (2012), *İlpek Mikulayı’nin “Tıvatı Kun” Adlı Eseri Üzerinde Çuvaşça Dil İncelemesi, Giriş-Metin-Dizinler*, İzmir, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış Doktora Tezi).
- HUSANKAY, P. (1997), “İlpek Mikulayne (Sivı)”, *Hıpar*. 27 Şu (May).
- KARATAŞ, T. (2001), *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Perşembe Kitapları.
- PADIAROV, N. (2005), “Açaran Puşlannı Tuslıh” (10, 08, 2012, <http://gov.cap.ru/hierarchy.asp?page=.5025/12307/84031/93653/94035/94037>)
- RODİONOV V. (2006), *Çıvaş Literaturı, XVIII-XIX Ėmırsem*, Şupaşkar: Çıvaş Kinege İzdatel’stvi.
- TAGIZADE, L. (2006), “Sosyalist Realizm: Kökeni, Oluşum Süreci ve Kavramı”, *MTAD* 3 (4): 7-24.
- VOLKOV G. N. (1959), *Çıvaş Halıh Pedagogı*, Çeboksarı: Çuvaşgosizdat.
- YEMEL’YANOV, P. (1991), “Asran Kaymi Yultaşım” *Tıvan Atıl*, no: 7, s. 70-72
- YUR’YEV, M. (1965), “Purnışpa Tan Utakan Hudojnik”, *Tıvan Atıl*, no: 3.
- YUR’YEV, M. (1968), *Çıvaş Pisatelásem*, Şupaşkar: Çıvaş ASSR Kineke İzdatel’stvi.

